

Ekumena wartości: między ekumenizmem konfesyjnym a ekumenizmem globalnym. Refleksje wokół „Dekretu o Ekumenizmie” (1964) oraz „Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” (2019)

Community of values: between Confessional Ecumenism and Global Ecumenism. Reflections around the “Decree on Ecumenism” (1964) and the “Document on human brotherhood for world peace and coexistence” (2019)

Słowa kluczowe: Integracja, ekumena, ekumenizm konfesyjny, ekumenizm globalny, wartości,

Key words: Integration, oecumene, confessional ecumenism, global ecumenism, values

Streszczenie

Ekumenizm jest procesem budowania wspólnoty wartości. Ekumenizm konfesyjny podlega historycznie ukształtowanym procesom przeobrażeń nie tylko w tym sensie, że swoim oddziaływaniem obejmuje większą lub mniejszą ilość chrześcijańskich konfesji, ale także w takim znaczeniu, że swoim oddziaływaniem wykracza poza chrześcijańską ekumenę przekształcając się w ekumenizm globalny. Ekumenizm globalny – w świetle „Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” – jest religijnie uzasadnianym i legitymizowanym projektem kulturowym akcentującym różne aspekty konstruowania globalnej ekumeny wartości na drodze dialogu

¹ Prof. dr hab. Wojciech Świątkiewicz, pracownik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Univerzita Konštantina Filozofa w Nitrze.

odmiennych tożsamości kulturowych i religijnych, wspieranej na religijnych wartościach różnych religii.

Abstract

Ecumenism is the process of building a community of values. Confessional ecumenism is subject to historically shaped transformation processes not only in the sense that its impact covers more or less Christian confessions, but also in the sense that its impact goes beyond the Christian oecumene and transforms into global ecumenism. Global ecumenism – in the light of the “Document on Human Fraternity for World Peace and Living Together” – is a religiously justified and legitimate cultural project that accentuates various aspects of constructing global value oecumene through a dialogue of different cultural and religious identities, based on the religious values of different religions.

Wartości

Wartości należą do porządku kultury i stanowią fundamenty życia społecznego. Poprzez ich internalizację w postawy i zachowania, w praktyki życia społecznego ludzie tworzą profile kulturowe zarówno całych społeczności, jak i osobowości społecznych poszczególnych jednostek. Społeczności tworzą się wokół wspólnoty wartości i ze względu na nie przybierają konkretne postacie, takie jak na przykład naród, państwo, Kościół, rodzina, regiony kulturowe, partie polityczne, wspólnoty wyznaniowe. Profile kulturowe osobowości społecznej są konsekwencją internalizacji świata wartości w indywidualne projekty życia społecznego.

Podobnie jak w stosunku do określenia czym jest kultura, także i wobec pojęcia wartość istnieje wiele rozmaitych określeń wynikających z perspektyw filozoficznych, teoretycznych, metodologicznych, czy praktycznych, które przyjmowane są w podejmowanych analizach.

Gdy mówimy, że coś dla nas jest wartością, chcemy podkreślić, że ten przedmiot w naszym przekonaniu powinien być uznany za wartość (wartości uznawane) lub że jest on istotnie atrakcyjny dla nas, odczuwany jako wartość, jako coś pożądanego (wartości odczuwane) (Mariański 2018, 9).

Wartości nadają sens każdemu obszarowi i aspektowi życia ludzkiego. Niezliczone działania, decyzje i wybory, jakie ludzie codziennie podejmują, zależą od wartości, które za nimi stoją. To wartości nadają sens i znaczenie ludzkim działaniom, zachowaniom i wyborom. Wartości są fundamentem życia społecznego. Wartości są filarami zarówno jednostkowego, jak i wspólnotowego życia człowieka (Bogunia-Borowska: 2015, 23).

Do kanonu fundamentalnych wartości zalicza się: godność, lojalność, miłość, odpowiedzialność, pracowitość, prawość, przyjaźń, przyzwoitość, solidarność, sprawiedliwość, szacunek, uczciwość, wolność, wrażliwość, współpraca, zaufanie, życzliwość, wdzięczność. Za Romanem Ingardenem możemy dopisać regułę „dobrych wartości”: „Jeżeli nasze dzieła są wysokowartościowe, szlachetne, mądre, dobre, piękne to i my przez nie dojrzejemy, ale jeżeli noszą w sobie ślady zła, szpetoty, niemocy, choroby lub obłądki, to i my stajemy się ubożsi, słabsi, chorzy” (Ingarden 1987, 36).

Do wartości kanonicznych możemy zaliczyć także ekumenizm, „pojmowany jako usilną troskę o zachowanie ścisłych związków bratnich we wspólnocie wiary i miłości” (DE, nr 14).

Wartością jest również ekumena, czyli wspólnota budowana wokół podzielanych wartości. Ekumena jest wartością podstawową, dlatego, że człowiek jest z natury swej istotą społeczną, która we wspólnocie właśnie realizuje i rozwija swoje człowieczeństwo.

W ujęciu socjologicznym, które jest wiodące w przyjętej przez mnie perspektywie teoretycznej i metodologicznej, wyraźnie podkreśla się status ontologiczny wartości, który wyrasta z ich przynależności do świata kultury. W klasycznej już definicji kultury wypracowanej przez Stefana Czarnowskiego podkreśla się, że tworzy ją całokształt obiektywizowanych elementów dorobku społecznego, które z racji swej obiektywizacji mogą rozpowszechniać się w przestrzeni i czasie. To co jest obiektywizowane, czyli utrwalone, ponieważ napisane, namalowane, wyrzeźbione, zbudowane, zapamiętane, etc. jest intersubiektywnie dostępne i podlega upowszechnieniu w porządku diachronicznym i synchronicznym.

Zobiektywizowanie poprzedzone jest procesami eksternalizacji, czyli uzewnętrzniania ludzkich aktywności intelektualnych, czy emocjonalnych będącej konsekwencją relacji społecznych. Peter L. Berger i Thomas Luckmann, do których koncepcji tu nawiązuję, eksternalizację opisują w kategoriach antropologicznej konieczności. To, co zobiektywizowane, jest społeczne generowane, stanowiąc pewną normatywną potencjalność aktualizującą się w praktykach życia społecznego poprzez procesy pierwotnej i wtórnej socjalizacji, wychowania i kulturalizacji.

W niektórych określeniach kultury zwraca się uwagę na to, że kultura jest rzeczywistością *sui generis*, kierującą się własnymi regułami i prawami. Zobiektywizowane wytwory ludzkiej aktywności; wartości, normy, symbole, wzorce zachowań podlegają procesom mobilności kultury, aktualizując się w określonych i specyficznych kontekstach społecznej rzeczywistości, które nadają im 'lokalną postać', definiują społeczne role i funkcje i modelują style życia tych, którzy żyją w świecie społecznym objętym kulturowymi wartościami.

Przykładowo: ekumenizm będący procesem budującym ekumenę ujmowany jako wartość należy do porządku kultury, a sposób praktykowania tej wartości w życiu społecznym i religijnym jest wpisany w konteksty kultury właściwe dla społeczności, w której jest on obecny. Inaczej ekumenizm będzie postrzegany, doświadczany i praktykowany w społecznościach charakteryzujących się różnorodnością religijną, a inaczej w społecznościach religijnie homogenicznych lub takich, w których religia wyraża się w życiu mniejszości społecznych.

W społeczeństwach religijnie pluralistycznych ekumenizm jest swoiście pojmowaną koniecznością wpisaną w kulturowe wzory praktyk życia społecznego: od więzi sąsiedzkich począwszy, poprzez więzi rodzinne, regionalne, kościelne, narodowe, czy państwowe. W społecznościach religijnie homogenicznych ekumenizm pozostaje pewną normą, ornamentacyjną wartością, aplikowaną bardziej wobec społeczności zewnętrznych niż własnej. W sytuacji, gdy wspólnoty religijne stanowią małe społeczności żyjące w otoczeniu religijnie obojętnym, areligijnym

lub antyreligijnym, ekumenizm może być traktowany jako droga (może niekiedy jedyna) zapewniająca zachowanie i obronę własnej tożsamości religijnej i kulturowej.

Ekumena i ekumenizm jako wartości

Ekumena jest pojęciem współcześnie bardzo często i chętnie używanym. Historycznie pojęcie to wiąże się z określeniem obszarów na kuli ziemskiej stale zamieszkanymi i wykorzystywanymi gospodarczo przez człowieka. Już w tym rozumieniu można dostrzec aspekt życia człowieka, który akcentuje wymiar wspólnotowy. W tym sensie ekumena to wspólnota ludzi i łączących ich wartości. Ekumenizm natomiast to rozmaite, złożone i zróżnicowane procesy społeczne wyrastające z relacji międzyludzkich, na wielu poziomach struktur społecznych, kulturowych i religijnych, uzasadniane historycznie kształtującą się doktryną polityczną i religijną. Procesy te są bardziej czy mniej zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane, formalne i nieformalne i prowadzą ku ekumenie. Trafną i bogatą przykładami ilustracją wielowymiarowości procesów ekumenicznych znajdziemy przykładowo w „Encyklopedii Ekumenizmu w Polsce (1964-2014)” (zob. Budniak et al. 2016). Należy tu wspomnieć także o analizach rozumienia ekumeny i procesów ekumenicznych prowadzonych z perspektywy historycznej, teologicznej i w pewnym sensie doktrynalnym przez Karola Karskiego (Karski, 1986) Autor nawiązując do prac W.A. Visser't Hooft'a (Visser't Hooft 1957, Visser't Hooft 1967), ukazuje historycznie zmieniające się pola semantyczne tych pojęć. W odniesieniu do Nowego Testamentu wyróżnia geograficzne, polityczne i eschatologiczne znaczenie ekumeny. Przywołuje też przykłady z czasów Cesarstwa Rzymskiego, gdy Neron nazywał siebie 'zbawcą i dobroczyńcą ekumenii', a Marek Aureliusz 'dobrodziejem i zbawcą całej ekumenii'. Ekumena, którą przeniknęła Ewangelia, nie jest już ekumenią w dawnym świeckim porządku – dodaje, lecz staje się nową wartością, jest nie tyle uniwersalną reprezentacją, ale posiada uniwersalną moc, gdy powszechnie zaczyna obowiązywać to

w co 'zawsze, wszędzie i wszyscy wierzyli'. Karol Karski przywołuje też, za przykładem Natana Söderbloma (1866-1931), arcybiskupa Uppsali, tradycję ujmowania pojęcia ekumeny nie tylko jako obiektywny stan rzeczy, ale w sensie postawy subiektywnej, jako postawy duchowej świadczącej o głębokiej wiedzy z zakresu fundamentalnej jedności Kościołów chrześcijańskich, wyrażającą najgłębsze przekonanie o podstawowej jedności Kościoła i jego wspólnym zadaniu w świecie oraz ukazuje rolę ekumenicznego nauczyciela – „autorytet ekumeniczny wynika z prawdy ich nauki, która reprezentuje wiarę całego Kościoła i która obowiązuje w całym świecie” (Karski, 1986, 10).

W XIX wieku narodził się ruch ekumeniczny inspirowany z troską o stan i kondycję chrześcijańskich wspólnot ulegających procesom sekularyzacji oraz laicyzacji. Zaczęły się tworzyć międzynarodowe i światowe związki wyznaniowe (np. Alians Ewangeliczny czy Konferencja Biskupów Anglikańskich w Lambeth). W roku 1910 w Edynburgu zorganizowano I Światowy Kongres Misyjny, co zapoczątkowało nowy etap w procesach ekumenicznych. W 1948 roku powołano w Amsterdamie Światową Radę Kościołów, która stała się głównym nierzymskokatolickim reprezentantem ruchu ekumenicznego. Z perspektywy Kościoła Rzymskokatolickiego istotne znacznie miał Sobór Watykański II. Podczas prac soboru Kościół rzymskokatolicki opracował trzy dokumenty – „Konstytucję dogmatyczną o Kościele” (zob. KK), „Dekret o Ekumenizmie” (zob. DE), oraz „Dekret o Kościołach Wschodnich” (zob. Sobór Watykański II 2002), w których określił w nich swój stosunek do ekumenizmu, przyjmując, że poza obrębem jednego świętego, katolickiego i apostołskiego Kościoła Chrystusowego istnieją łaski prawdy i uświęcenia, które, będąc właściwe dla Kościoła katolickiego, prowadzą do jedności z nim. Członkowie ruchu ekumenicznego działają z natchnienia Ducha Świętego i pozostają we wspólnocie z Kościołem katolickim poprzez sakrament chrztu. W 1995 roku papież Jan Paweł II wydał „Encyklikę *Ut unum sint*”, która podsumowała trzy dekady działalności Kościoła rzymskokatolickiego na rzecz ekumenizmu.

Rozumienie Kościoła jako ekumeny, czyli wspólnoty, która posiada także swoje socjologiczne oblicze, podkreśla nie tylko fakt zgromadzenia „Bo gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich” (Mt 18,19), ale także jedność i zgodność w dążeniach, postawach, działaniach, w wyznawanych wartościach, co legitymizują słowa Chrystusa zapisane w Ewangelii Mateusza. „Dalej, zaprawdę, powiadam wam: Jeśli dwóch z was na ziemi zgodnie o coś prosić będzie, to wszystko otrzymają od mojego Ojca, który jest w niebie” (Mt 18,20; wyróżnienie autora).

Niezwykle dramatycznym świadectwem doświadczenia wspólnoty wiary jako wspólnoty socjologicznej, ekumeny właśnie, jest świadectwo zapisane w notatce zamieszczonej na łamach Gościa Niedzielnego:

Nie ma dokładnych informacji, ale według ostrożnych sondaży szacuje się, że w Korei Płn. wciąż żyje ok. 400 tys. chrześcijan, którzy przeżywają swą wiarę w ukryciu. Także w gułagach ludzie nie manifestują otwarcie swej przynależności do Chrystusa. Organizują się jednak na różne sposoby, by dodać sobie wzajemnie otuchy. „Wiadomo było, że katolicy wspólnie się modlą. O świecie ustawialiśmy się razem w kolejce do ubikacji i w ciszy modliliśmy się” – opowiada jedna z osób, której udało się zbiec. Podkreśla, że w gułagach prowadzi się też podziemną ewangelizację i katechizację. „Nawet żyjąc w tak piekielnych miejscach, jak obozy pracy, można dzielić się Ewangelią” – mówi koreańska dysydentka wskazując, że paradoksalnie prześladowania wciąż umacniają wiarę wielu wyznawców Chrystusa („Trwa zmasowana akcja polowania na chrześcijan.” 2019; wyróżnienia autora).

Kościół jako wspólnota swoim socjologicznym przesłaniem przekracza granice wspólnot naturalnych (takich jak np. rodzina czy naród) i konstruuje ekumenę wartości tworząc nową przestrzeń ekumeny kultury. Interesującą ilustracją wspólnotowego rozumienia Kościoła jest komentarz kard. Karola Journet do Ewangelii św. Łukasza 11,27-28: „Gdy Jezus mówił do tłumów, jakaś kobieta z tłumu głośno zawołała do Niego: Błogosławione łono, które Cię nosiło, i piersi, które ssałeś. Lecz On rzekł: Tak, błogosławieni są raczej ci, którzy słuchają słowa Bożego i go

przestrzegają”. Komentarz: „Jezus zakłada społeczeństwo, które wznosi się ponad naturalne podziały, a nie opiera się na podobnej wrażliwości, statusie społecznym czy pochodzeniu” (Journet 1972-1974)². Wspólnota wartości, wokół której powstaje nowe społeczeństwo, wyraża się w słowie Bożym i jego przestrzeganiu. Za Andrzejem Napiórkowskim, który podejmuje bardzo interesujące zagadnienie ‘ukrytego i jawnego piękna Kościoła’, możemy dodać, że „fenomenowi Kościoła nie sposób rozumieć bez odniesienia nadprzyrodzonego. Różnica między instytucjami pochodzenia ludzkiego, a instytucją ufundowaną przez Boga jest jednak zasadnicza” (Napiórkowski 2015, 10).

Przywołując myśl Remigiusza Sobańskiego, Andrzej Napiórkowski dodaje: „przez Kościół człowiek otrzymuje wyjątkowy i jedyny dar w swoim rodzaju, a mianowicie Boga Stwórcę i Zbawiciela” (Sobański 1982, 62-64). Kończąc swoje analizy, Napiórkowski konkluduje: „Kościół nie może dać się wciągnąć w pokusę sukcesu, chwytów socjologiczne czy psychologiczne, nie może popaść w logikę świata, lecz pięknem

² „Błogosławiona ta, która była Twoją Matką. Jezus przemawiał do tłumów; niektórzy nie rozumieli, dyskutowali i jedna z kobiet powiedziała: «Błogosławiona, która była Twoją matką, błogosławione łono, które Cię nosiło». Kobieta, która tak mówi, to coś wspaniałego! To lud w tym, co ma najbardziej autentycznego, głębokiego! W tym momencie Jezus powie: «Owszem, ale przecież błogosławieni ci, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je». Pragnie uniknąć osaczenia przez rodzinę, dzisiaj powiedzielibyśmy «okrażenia przez grupy». W górzystym lub rolniczym kraju więzi rodzinne są bardzo głębokie, tworzą się jakby małe klany. Jezus woli się odsunąć. Powiedziano Mu: «Twoja Matka i bracia stoją na dworze. — Kto jest moją matką? Kim są moi bracia? Ci, którzy słuchają słowa Bożego» (por. Łk 8,20-21). Jezus zakłada społeczeństwo, które wznosi się ponad naturalne podziały, a nie opiera się na podobnej wrażliwości, statusie społecznym czy pochodzeniu. Nie, to coś innego. Jezus powie do tej kobiety: «Błogosławieni ci, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je». Ale ta kobieta usłyszała słowo Boże, skoro powiedziała: «Błogosławiona, która była Twoją matką» (Łk 8,19-27; 11,27-28). Jezus jej niczego nie zarzuca, wręcz przeciwnie, potwierdza: «Błogosławiona jesteś, bo zrozumiałaś, że tutaj jest coś więcej niż relacje rodzinne, coś, co nadaje relacjom rodzinnym, kiedy są zaakceptowane, coś świetlistego, ale innego rzędu». Oto sprawy, które są głoszone, które pojęli święci i którymi żyli (Journet 1972-1974; wyróżnienia autora).

miłości zmieniać sam siebie i otaczający go świat” (Napiórkowski 2015, 14). Uznając trafność powyższej opinii i przywołanej argumentacji, nie sposób jednak pominąć w refleksji wokół procesów ekumenicznych i ekumeny jako wspólnoty wartości rzeczywistości socjologicznej, w której ‘ukryte i jawne piękno Kościoła’ znajduje swoje aktualizacje i wpisuje się w praktyki życia społecznego, modelując postawy ludzkie, wzory życia codziennego, hierarchie uznawanych wartości i realizowane projekty życia. W takim rozumieniu Kościół jest również rzeczywistością socjologiczną skupioną wokół wspólnoty wiary i chrztu, „w której nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma już mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie” (Ga 3,22-29).

Ekumenę – nawiązując do historycznego znaczenia tego ujęcia – można ujmować w różnych aspektach i przestrzeniach semiotycznych, wśród których istotną rolę odgrywają zawsze wspólne wartości tworzące świat kultury. Przykładowo, we współczesnej literaturze socjologicznej zadomowiona jest koncepcja „globalnej ekumeny” Ulfa Hannerza (Hannerz 1989). Nawiązując do tej koncepcji, Piotr Sztompka stwierdza, że ekumena „to obszar ciągłych interakcji kulturowych, wzajemnej penetracji i wymiany kulturowych treści. Kultury tradycyjne to ekumeny zamknięte, zlokalizowane w wyraźnych ramach przestrzennych i czasowych. Są wytwarzane, manifestowane i reprodukowane w bezpośrednich interakcjach społecznych, przy współobecności swoich uczestników. Kultura nowoczesna natomiast to ekumena otwarta przekraczająca ramy przestrzenne i czasowe, zwłaszcza dzięki technikom komunikacji i transportu. Współczesna ekspansja kultury sprawia, że ekumena uzyskuje charakter prawdziwie globalny: interakcje i przepływy kulturowe występują w skali całej społeczności” (Sztompka 2012, 663). Globalna ekumena obejmuje swoim zasięgiem także religie (systemy religijne i wspólnoty religijne) oraz ich wzajemne odniesienia, współdziałania, konflikty czy wykluczenia.

Ekumena jest więc wspólnotą wartości, a jej zasięg można ujmować także w wymiarze globalnym. Szczególnym przedmiotem naszego zainteresowania są wartości religijne, które znajdują swoje uzasadnienie w doktrynach religijnych.

Interesującą ilustracją projektu ekumeny globalnej ujmowanej w aspekcie wartości religijnych jest postulat etyki globalnej wypracowany na spotkaniu przedstawicieli światowych religii w Chicago w roku 1993, który wymienia cztery prastare normy, wartości obowiązujące we wszystkich kulturach: „miej życie w poszanowaniu, postępuj sprawiedliwie i uczciwie, mów i działaj zgodnie z prawdą, szanujcie i miłujcie się nawzajem” („Towards A Global Ethic (An Initial Declaration)” 1993).

Niezależnie od przywoływanego przykładu w budowanie ekumeny globalnej wyraźnie zaangażowany był papież Jan Paweł II, Benedykt XVI, a obecnie papież Franciszek. Najnowszym przykładem tego zaangażowania jest podpisanie w Abu Zabi, dnia 4 lutego 2019 roku przez papieża Franciszka oraz dr Ahmeda Al Tayeba, wielkiego imama Al Azhar. „Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” (Franciszek, Achmed Al.-Tayyeb 2019). Jak się wydaje, otwiera on nowy etap w rozumieniu i praktykowaniu globalnej ekumeny wartości religijnych oraz ekumenizmu jako drogi czy dróg prowadzących do globalnej ekumeny wartości – budowanej na kulturze dialogu:

W imię sprawiedliwości i miłosierdzia, będących podstawą dobrobytu i kamieniem węgielnym wiary [...] W imię Boga i wszystkiego, co do tej pory zostało powiedziane; Al-Azhar al-Sharif i muzułmanie Wschodu i Zachodu, wraz z Kościołem katolickim i katolikami Wschodu i Zachodu, deklarują akceptację kultury dialogu jako drogi; wzajemnej współpracy jako kodeksu postępowania; wzajemnego porozumienia jako metody i standardu. [...] My, którzy wierzymy w Boga i w ostateczne spotkanie z Nim i Jego sądem, na podstawie naszej odpowiedzialności religijnej i moralnej, oraz poprzez ten dokument, wzywamy samych siebie, przywódców świata, a także architektów polityki międzynarodowej i gospodarki światowej, by usilnie starać się o upowszechnianie kultury tolerancji i współistnienia w pokoju; interweniowania tak szybko,

jak to możliwe, by powstrzymać przelewanie niewinnej krwi i położenie kresu wojnom, konfliktom, degradacji środowiska oraz upadkowi moralnemu i kulturowemu, jakiego obecnie doświadcza świat (Franciszek, Achmed Al.-Tayyeb 2019).

Jest to dokument, który zachęca wszystkie osoby, które wierzą w Boga i w ludzkie braterstwo, do zjednoczenia się i wspólnej pracy, aby mógł on służyć jako przewodnik dla przyszłych pokoleń, aby szerzyć kulturę wzajemnego szacunku, będąc świadomymi wielkiej Bożej łaski, która sprawia, że wszyscy ludzie są braćmi i siostrami” (Franciszek, Achmed Al.-Tayyeb 2019, Wprowadzenie; wyróżnienia autora).

Od ekumenizmu konfesyjnego do ekumenizmu globalnego wspartego na wartościach religijnych

Teza

Ekumenizm globalny jest religijnie uzasadnianym i legitymizowanym projektem kulturowym akcentującym różne aspekty konstruowania globalnej ekumeny wartości na drodze dialogu odmiennych tożsamości kulturowych i religijnych, wspieranej na religijnych wartościach różnych religii.

W nawiązaniu do refleksji wokół „Dekretu o Ekumenizmie” oraz „Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” można wskazać na inicjowany przez papieża Franciszka proces rozróżniania między ekumenizmem pojmowanym na sposób konfesyjny oraz ekumenizmem globalnym.

Ekumenizm jako proces prowadzący ku ekumenie pojmowany jest jako wartość autoteliczna, cenna sama w sobie, którą należy chronić, o którą należy zabiegać, bez względu na załamania czy postępy procesów ekumenicznych. Ekumena jest bowiem wartością autoteliczną chroniącą ludzi zgromadzonych wokół wspólnych wartości, dającą im poczucie bezpiecznego życia w zintegrowanej społeczności. „Ekumena jest jednością w różnorodności powstającą w wyniku procesów integracyjnych oznaczających działania ukierunkowane na tworzenie się rzeczywistości jakościowo nowej, powstającej wskutek przystosowania się różnych

części składowych całości społeczno-kulturowej, stanowiącej swego rodzaju system (Świątkiewicz 1987, 19).

Ekumenizm konfesyjny jest historycznie ukształtowanym, modelowanym czynnikami społeczno-kulturowymi i politycznymi procesem budowania chrześcijańskiej ekumeny skupionej wokół teologicznej i socjologicznej wizji Kościoła.

W historycznie kształtującym się procesie ekumenizmu zmienia się postać chrześcijańskiej ekumeny, co jest konsekwencją włączania się w proces ekumeniczny różnych Kościołów i grup wyznaniowych. Proces ten, jak wiadomo, nie przebiega wyłącznie w jednym kierunku.

Celem ekumenizmu konfesyjnego jest „przywrócenia jedności wśród wszystkich chrześcijan. Bo przecież Chrystus Pan założył jeden jedyny Kościół” (DE, nr 1). Dlatego też ekumenizm konfesyjny jest procesem przejawiającym się poprzez uzgadnianiu doktryny religijnej, liturgii oraz odnosi się do praktyk religijnych wspólnoty wierzących.

Jednym z zasadniczych zamierzeń Drugiego Watykańskiego Świętego Soboru Powszechnego jest wzmożenie wysiłków do przywrócenia jedności wśród wszystkich chrześcijan. Bo przecież Chrystus Pan założył jeden jedyny Kościół, a mimo to wiele jest chrześcijańskich Wspólnot, które wobec ludzi podają się za prawdziwe spadkobierczynie Jezusa Chrystusa. Wszyscy wyznają, że są uczniami Pana, a przecież mają rozbieżne przekonania i różnymi podążają drogami, jak gdyby sam Chrystus był rozdzielony. [...] Prawie wszyscy jednak, chociaż w różny sposób, tęsknią za jednym i widzialnym Kościołem Bożym, który by był naprawdę powszechny i miał posłannictwo do całego świata, aby ten zwrócił się do Ewangelii i w ten sposób zyskał zbawienie i chwałę Bożą (DE, nr 1).

Ekumenizm konfesyjny podlega historycznie ukształtowanym procesom przeobrażeń nie tylko w tym sensie, że swoim oddziaływaniem obejmuje większą lub mniejszą liczbę chrześcijańskich konfesji, ale także w takim znaczeniu, że swoim oddziaływaniem wykracza poza chrześcijańską ekumenę przekształcając się w ekumenizm globalny. Jesteśmy

u początków drogi procesów kształtowania się globalnej ekumeny wyrastającej na podłożu religijnych wartości.

Istotnym etapem działań na rzecz globalnego ekumenizmu jest inicjatywa papieża Jana Pawła II, który zorganizował 27.X 1986 roku w Asyżu spotkanie modlitewne w intencji pokoju, na które przybyli przedstawiciele 130 wyznań.

Ekumenizm globalny budowany jest na aksjologicznej tezie o pluralizmie religii będącej konsekwencją aktu stworzenia. „Jest to dokument, który zachęca wszystkie osoby, które wierzą w Boga i w ludzkie braterstwo, do zjednoczenia się i wspólnej pracy, aby mógł on służyć jako przewodnik dla przyszłych pokoleń, aby szerzyć kulturę wzajemnego szacunku, będąc świadomymi wielkiej Bożej łaski, która sprawia, że wszyscy ludzie są braćmi i siostrami” (Franciszek, Achmed Al.-Tayyeb 2019, Wprowadzenie).

Ekumenizm globalny realizuje się poprzez praktykowanie wartości antropologicznych podkreślających nienaruszalną i jednakową godność życia każdego człowieka stworzonego i ukształtowanego boską mądrością.

Podstawą ekumenizmu globalnego jest wiara w Boga i ludzkie braterstwo:

Pierwszym i najważniejszym celem religii jest wiara w Boga, oddawanie Jemu czci oraz zachęcenie wszystkich ludzi, aby uwierzyli, że ten wszechświat zależy od Boga, który nim rządzi. On jest Stwórcą, który nas ukształtował Swoją boską mądrością i obdarzył nas darem życia, aby ten dar chronić. Jest ono darem, nikt nie ma prawa go niszczyć, zagrażać mu oraz manipulować nim dla własnej przyjemności. W istocie każdy musi strzec tego daru życia od jego początku aż do jego naturalnego kresu. Dlatego potępiamy wszelkie praktyki, które stanowią zagrożenie dla życia, takie jak ludobójstwa, zamachy terrorystyczne, przymusowe wysiedlenia, handel ludzkimi organami, aborcja, eutanazja. Podobnie potępiamy działania polityczne promujące te praktyki (Franciszek, Achmed Al.-Tayyeb 2019).

„Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” zarysowuje przestrzeń aksjologiczną globalnej ekumeny.

Na pierwszym miejscu dokument wymienia:

Mocne przekonanie, że autentyczne nauki religii zachęcają nas do trwania zakorzenionymi w wartościach pokoju; do obrony wartości wzajemnego zrozumienia, braterstwa ludzkiego i harmonijnego współistnienia; do przywrócenia mądrości, sprawiedliwości i miłości; oraz do rozbudzenia świadomości religijnej wśród młodych ludzi, aby przyszłe pokolenia być mogły chronione przed dominacją mentalności materialistycznej myślenia oraz niebezpiecznej polityki nieokiełznanej chciwości i obojętności, opierających się na prawie siły, a nie na sile prawa;

Wolność jest prawem każdej osoby: każdy korzysta z wolności wiary, myśli, słowa i działania. Pluralizm i różnorodność religii, koloru skóry, płci, rasy i języka są wyrazem mądrej woli Bożej, z jaką Bóg stworzył istoty ludzkie. Ta boska Mądrość jest źródłem, z którego wywodzi się prawo do wolności wiary i wolności do bycia różnymi. Dlatego odrzuca się wszelkie próby zmuszania ludzi do przyjmowania określonej religii oraz kultury, podobnie jak narzucanie jednego modelu cywilizacji, którego inni nie akceptują;

Sprawiedliwość oparta na miłosierdziu jest drogą, którą trzeba przebyć do osiągnięcia godnego życia, do którego prawo ma każdy człowiek;

Dialog, porozumienie i upowszechnienie kultury tolerancji, akceptacji innych i współistnienia między ludźmi, przyczyniłyby się w znacznym stopniu do zmniejszenia wielu problemów gospodarczych, społecznych, politycznych i środowiskowych, które gnębią znaczną część rodzaju ludzkiego;

Dialog między ludźmi wierzącymi oznacza spotkanie się na ogromnej przestrzeni wspólnych wartości duchowych, ludzkich i społecznych, i na tej podstawie przekazywanie najwyższych wartości moralnych, do których dążą religie. Oznacza to również unikanie dyskusji nieproduktywnych;

Ochrona miejsc kultu - synagog, kościołów i meczetów - stanowi powinność zagwarantowaną przez religie, ludzkie wartości, prawa oraz konwencje międzynarodowe. Wszelkie próby zaatakowania miejsc kultu lub zagrożenia im poprzez zamachy, wybuchy, lub zniszczenia stanowią wypaczenia nauczania religijnego, a także wyraźne pogwałcenie prawa międzynarodowego.

Terroryzm jest godny pożałowania i zagraża bezpieczeństwu ludzi, czy to na Wschodzie, czy na Zachodzie, na Północy czy Południu, i szerzy panikę, terror i pesymizm, ale nie jest on spowodowany religią, nawet gdy terroryści posługują się nią instrumentalnie. Jest to raczej spowodowane nagromadzeniem błędnych interpretacji tekstów religijnych oraz polityką związaną z głodem, ubóstwem, niesprawiedliwością, uciskiem i arogancją. Dlatego konieczne jest zaprzestanie wspierania ruchów terrorystycznych poprzez dostarczanie finansów, broni i strategii oraz prób usprawiedliwiania tych ruchów, używając nawet mediów. Trzeba to wszystko uznać za zbrodnie międzynarodowe, zagrażające bezpieczeństwu i pokojowi na świecie. Taki terroryzm musi być potępiony we wszystkich jego formach i przejawach;

Pojęcie obywatelstwa opiera się na równości praw i obowiązków, zgodnie z którymi wszyscy korzystają ze sprawiedliwości. Dlatego ważne jest, aby w naszych społeczeństwach stworzyć koncepcję pełnego obywatelstwa i odrzucić dyskryminujące użycie określenia mniejszości, które rodzi poczucie izolacji i niższości. Jego niewłaściwe wykorzystanie toruje drogę wrogości i niezgodzie; niweczy wszelkie sukcesy i pozbawia niektórych obywateli praw religijnych i obywatelskich, którzy są w ten sposób dyskryminowani;

Dobre stosunki między Wschodem a Zachodem są bez wątpienia niezbędne dla obu stron. Nie wolno ich zaniedbywać, tak aby każdy mógł zostać ubogacony kulturą drugiej strony poprzez owocną wymianę i dialog. Zachód może odkryć na Wschodzie środki zaradcze na te choroby duchowe i religijne, które są spowodowane dominującym materializmem. A Wschód może znaleźć na Zachodzie wiele elementów, które mogą pomóc uwolnić go od słabości, podziału, konfliktu i upadku naukowego, technicznego i kulturowego. Ważne jest zwracanie uwagi na różnice religijne, kulturowe i historyczne, które są istotnym elementem kształtowania charakteru, kultury i cywilizacji Wschodu. Równie ważne jest umocnienie podstawowych praw człowieka, aby pomóc zapewnić godne życie wszystkim mężczyznom i kobietom Wschodu i Zachodu, unikając polityki podwójnych standardów;

Istotnym wymogiem jest uznanie prawa kobiet do edukacji i zatrudnienia oraz uznanie ich wolności korzystania z własnych praw politycznych. Ponadto należy podjąć wysiłki, aby uwolnić kobiety od presji historycznych i społecznych, które są sprzeczne z zasadami ich wiary i godności. Konieczne jest również chronienie kobiet przed wykorzystywaniem

seksualnym oraz traktowaniem ich jako towarów lub przedmiotów przyjemności czy zysków finansowych. W związku z tym należy położyć kres tym nieludzkim i ordynarnym praktykom, które upokarzają godność kobiet. Należy podjąć wysiłki na rzecz modyfikacji tych przepisów, które uniemożliwiają kobietom pełne korzystanie z przysługujących im praw; Ochrona podstawowych praw dzieci do dorastania w środowisku rodzinnym, do otrzymania pożywienia, edukacji i wsparcia, są obowiązkami rodziny i społeczeństwa. Takie obowiązki muszą być zagwarantowane i chronione, aby ich nie zabrakło ani nie odmówiono żadnemu dziecku, w żadnej części świata. Należy potępić wszystkie praktyki, które naruszają godność i prawa dzieci. Równie ważna jest czujność wobec zagrożeń, na jakie są narażone, szczególnie w świecie cyfrowym, i uznanie za przestępstwo handel ich niewinnością oraz wszelkie pogwałcenie ich młodości;

Ochrona praw osób starszych, słabych, niepełnosprawnych i uciskanych jest obowiązkiem religijnym i społecznym, który musi być zagwarantowany i broniący przez surowe ustawodawstwo i wdrażanie odpowiednich umów międzynarodowych (Franciszek, Achmed Al.-Tayyeb 2019; wyróżnienia autora).

Ekumenizm globalny nie wyklucza, nie ogranicza, ani nie umniejsza znaczenia aktywności w obszarach ekumenizmu konfesyjnego, które zachowują swoje znaczenie i autoteliczną wartość. Są bowiem nieustającym zobowiązaniem do podążania w jedności wiary chrześcijańskiej i budowania chrześcijańskiej ekumeny.

Ekumenizm globalny wskazuje jednak nowe perspektywy budowania globalnej ekumeny w globalizującym się świecie. Jest także odpowiedzią Kościoła Rzymskokatolickiego wobec oczywistych wyzwań współczesnego świata, jest swoistą transgresją chrześcijańskiego ekumenizmu w przestrzenie globalizacji, w których zadomowił się terror, wojny, przemoc, totalitaryzmy i inne nieszczęścia odzierające człowieka z jego naturalnej, Bożej godności.

Ekumenizm globalny jest projektem włączającym nie tylko tych wszystkich, którzy deklarują wiarę religijną w Boga, ale także niewierzących oraz wszystkich ludzi dobrej woli. Ekumenizm globalny integrujący wokół wartości religijnych jest inkluzywny.

Zarysowany w „Dokumencie ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” projekt ekumenizmu globalnego nie rozwiązuje wielu problemów teologicznych, antropologicznych, a nawet socjologicznych i spotyka się ze słuszną krytyką dotyczącą między innymi niejednoznaczności w rozumieniu pojęć podstawowych. Jest jednak cenną i konieczną propozycją tworzenia nowej płaszczyzny spotkania i dialogu kultur, religii i społeczeństw.

Konkluzje

Warunkiem niezbędnym i fundamentalnym autentyczności drogi ekumenizmu jest zrozumienie i ochrona własnej tożsamości. Papież Franciszek z właściwą sobie łatwością tłumaczenia złożoności społecznych i kulturowych kwestii na pytanie o to, co jest potrzebne do dialogu, odpowiada:

Musimy wychodzić od własnej tożsamości [...]. Podam panu przykład dialogu ekumenicznego: nie mogę uprawiać ekumenizmu inaczej, jak tylko wychodząc od mojego bycia katolikiem, a ten, kto prowadzi ekumenizm ze mną, musi to czynić jako protestant, prawosławny [...]. Własna tożsamość nie może być przedmiotem negocjacji, umacnia się. Problem z przesadą polega na tym, że zamykamy się w swojej tożsamości, nie otwieramy się. Tożsamość jest bogactwem – kulturowym, narodowym, historycznym, artystycznym – a każdy kraj ma swoją własną tożsamość, ale musi być ona połączona z dialogiem. To ma decydujące znaczenie: wychodząc z własnej tożsamości, należy otworzyć się na dialog, aby otrzymać z tożsamości innych coś większego. Nigdy nie zapominajmy, że całość przewyższa to, co częściowe. Globalizacja, jedność nie powinna być pojmowana jako kula, lecz jako wielościan: każdy naród zachowuje swoją tożsamość w jedności z innymi” („Rozmowa z Franciszkiem o UE, ekologii i imigrantach.” 2019; wyróżnienia autora)³.

³ Cytat pochodzi z rozmowy z papieżem Franciszkiem o UE, ekologii i imigrantach:

„La Stampa: Co jest potrzebne do dialogu?

- Musimy wychodzić z własnej tożsamości.

La Stampa: Otóż tożsamości: na ile się liczą? Jeśli przesadzimy z obroną tożsamości,

Możemy dopisać, rozwijając tę myśl: każdy Kościół, każda religijna wspólnota, każda religia musi zachować swoją tożsamość, ale w jedności z innymi, nie przeciw innym, czy w walce z innymi:

Wszystko, co szczerze chrześcijańskie, nigdy nie stoi w sprzeczności z prawdziwymi dobrami wiary, owszem, zawsze może posłużyć ku doskonalszemu wniknięciu w samą tajemnicę Chrystusa i Kościoła (DE, nr 4).

Jakkolwiek więc wielu chrześcijan nie zawsze w ten sam sposób pojmuje Ewangelię w dziedzinie moralnej co katolicy i nie przyjmuje tych samych rozwiązań w trudniejszych zagadnieniach dzisiejszego społeczeństwa, to mimo wszystko pragną oni tak jak i my mocno trwać przy Chrystusowej głowie, jako źródle cnoty chrześcijańskiej i dać posłuch apostołskiemu nakazowi: «Wszystko, cokolwiek uczynicie w słowie lub uczynku, wszystko w imię Pana Jezusa Chrystusa czyńcie, dziękując przez niego Bogu Ojcu» (Kol 3,17). Stąd ekumeniczny dialog można zacząć od moralnego stosowania Ewangelii (DE 23; wyróżnienia autora).

Taka jest wskazówka „Dekretu o Ekumenizmie” dla tych wszystkich, którzy zaangażowani są w proces ekumenizmu, czyli w budowanie ekumeny. Zapisaną wyżej konkluzję można rozumieć jako sugestie budowania projektu chrześcijańskiej ekumeny globalnej kultury na przesłankach antropologicznych czy socjologicznych.

czy nie grozi nam izolacja? Jak reagujemy na tożsamości rodzące ekstremizm?

- Podam panu przykład dialogu ekumenicznego: nie mogę uprawiać ekumenizmu inaczej, jak tylko wychodząc od mojego bycia katolikiem, a ten, kto prowadzi ekumenizm ze mną, musi to czynić jako protestant, prawosławny ... Własna tożsamość nie może być przedmiotem negocjacji, umacnia się. Problem z przesadą polega na tym, że zamykamy się w swojej tożsamości, nie otwieramy się. Tożsamość jest bogactwem - kulturowym, narodowym, historycznym, artystycznym - a każdy kraj ma swoją własną tożsamość, ale musi być ona połączona z dialogiem. To ma decydujące znaczenie: wychodząc z własnej tożsamości należy otworzyć się na dialog, aby otrzymać z tożsamości innych coś większego. Nigdy nie zapominajmy, że całość przewyższa to, co częściowe. Globalizacja, jedność nie powinna być pojmowana jako kula, lecz jako wielościan: każdy naród zachowuje swoją tożsamość w jedności z innymi” („Rozmowa z Franciszkiem o UE, ekologii i imigrantach.” 2019; wyróżnienie autora).

Nie sposób też nie zauważyć, że pewne interpretacje cytowanego wyżej fragmentu „Dekretu o Ekumenizmie” wskazują na trudności budowania ekumeny wartości w płaszczyźnie teologicznej. Jest wiele przesłanek w tradycji chrześcijańskiej, które uzasadniają budowanie ekumeny wartości właśnie na płaszczyźnie antropologicznej i socjologicznej. Przykładem może być fragment z 1 J:

Dzieci, nie miłujmy słowem i językiem, ale czynem i prawdą! Po tym poznamy, że jesteśmy z prawdy, i uspokoimy przed Nim nasze serce. A jeśli nasze serce oskarża nas, to Bóg jest większy od naszego serca i zna wszystko. Umiłowani, jeśli serce nas nie oskarża, mamy ufność wobec Boga (1 J 18-21).

Nie oznacza to jednak, że i w tak nakreślonych przestrzeniach aksjologicznych odnajdywanie i budowania chrześcijańskiej wspólnoty myślenia, czyli kulturowej ekumeny o wymiarach globalnych nie napotyka na trudności. Łatwiej jest, jak się wydaje, praktykować ekumenę wartości w płaszczyźnie socjologicznej, mając na względzie, dla przykładu, ekumenicznie inicjowaną pomoc socjalną, czy działania integracyjne podejmowane w społecznościach wielokulturowych, trudniej o zgodę w fundamentalnych kwestiach antropologii chrześcijańskiej, odnoszących się do akceptacji tezy o autotelicznej wartości życia człowieka od poczęcia aż do naturalnej śmierci, czy rozumienia rodziny naturalnej założonej na związku małżeńskim kobiety i mężczyzny o cechach dożgonnej trwałości.

Za papieżem Franciszkiem możemy powtórzyć: „Własna tożsamość nie może być przedmiotem negocjacji, ważne jest jednak, aby była otwarta na dialog, aby otrzymać z tożsamości innych coś większego” („Rozmowa z Franciszkiem o UE, ekologii i imigrantach.” 2019; wyróżnienia autora). Nawiązując do aktywności ekumenicznej papieża Franciszka kard. Kurt Koch stawia tezę, że:

zaangażowanie w ekumenizm jest z punktu widzenia Nauczycielskiego Urzędu Kościoła podstawowym obowiązkiem, a nie jedną z opcji i że od ekumenizmu nie ma odwrotu. Przesłanie to to staje się oczywiste,

jeżeli uświadomimy sobie, że urząd następcy św. Piotra jest ze swej istoty urzędem mającym jednoczyć i dlatego też realizuje się w sposób szczególnie w obszarze ekumenizmu, w którym najwyraźniej widać jego posłannictwo (Koch, 2017, 15).

Spory ekumeniczne to spory o wartości, a budowanie ekumeny zarówno w płaszczyźnie konfesyjnej, jak i ekumeny globalnej kultury to pomnażanie wspólnoty wartości.

Zapewne w takiej też perspektywie należy czytać najnowszą encyklikę papieża Franciszka *Fratteli tutti*, która nie tylko bezpośrednio nawiązuje do „Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia”, ale jest też refleksją, a może nawet projektem wsparcia idei ekumeny globalnej skupionej wokół wartości religijnych, co znakomicie ilustrują przywołane niżej fragmenty zaczerpnięte z tej encykliki:

Kościół powołany do urzeczywistniania się w każdej sytuacji i obecny na przestrzeni wieków w każdym miejscu Ziemi – a to znaczy ‘kato-licki’ – wychodząc z własnego doświadczenia łaski i grzechu, może obejmować piękno zaproszenia do powszechnej miłości (Franciszek 2020, nr 278).

Między religiami możliwa jest droga pokoju. Punktem wyjścia musi być spojrzenie Boga. Bo „Bóg nie patrzy oczami, Bóg patrzy sercem. A miłość Boża jest taka sama dla każdego człowieka, niezależnie od wyznawanej przez niego religii. Jeśli jest ateistą, jest to ta sama miłość. Kiedy nadejdzie ostatni dzień i będzie wystarczająco dużo światła na ziemi, aby zobaczyć rzeczy takimi, jakimi są, będziemy mieli wiele niespodzianek!” (Franciszek 2020, nr 281).

Bibliografia

- Berger, Peter L., i Thomas Luckmann. 1983. *Społeczne tworzenie rzeczywistości*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Bogunia-Borowska, Małgorzata. 2015. „Życie w dobrym społeczeństwie. Wartości jako fundament dobrego społeczeństwa.” W *Fundamenty*

- dobrego społeczeństwa. Wartości.* Red. Małgorzata Bogunia-Borowska, 13–45. Kraków: Wydawnictwo ZNAK.
- Budniak, Józef et. al. 2016. *Encyklopedia Ekumenizmu w Polsce (1964–2014)*. Kraków: UPJPII Wydawnictwo Naukowe.
- Czarnowski, Stefan. 1946. *Kultura*. Warszawa: Spółdzielnia Wydawnicza Książka.
- DE: Sobór Watykański II. 2002. „Dekret o ekumenizmie «Unitatis redintegratio» (21 listopada 1964).” W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, 193-208. Poznań: Pallottinum.
- Franciszek (Papież), i Al.-Tayyeb Achmed (Wielki Imam Al.-Azharr). 2019. „Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia.” Dostęp 17.03.2020. http://www.vatican.va/content/francesco/pl/travels/2019/outside/documents/papa-francesco_20190204_documento-fratellanza-umana.html.
- Franciszek. 2020. „Encyklika «Fratelli tutti». O braterstwie i przyjaźni społecznej.” Dostęp 7.10.2020. http://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html.
- Hannerz, Ulf. 1989. „Notes on the global ecumene.” *Public Culture* 1(2): 66-75.
- Ingarden, Roman. 1987. *Książeczka o człowieku*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Jan Paweł II. 1995. „Encyklika «Ut unum sint».” *L’Osservatore Romano* 16 (6): 4-31.
- Journet, Karol. 1972-1974. „Konferencje w Genewie w latach 1972-1974, do Ewangelii św. Jana.” Cytowane za „VI dzień po Uroczystości Objawienia Pańskiego” *Ewangelia na co dzień*. Dostęp: 12.10.2019, <https://www.dailygospel.org/PL/gospel/2019-10-12>
- Karski, Karol. 1986. *Dążenia ekumeniczne we współczesnym świecie*. Warszawa: Instytut Prasy i Wydawnictw NOVUM.

- KK: Sobór Watykański II. 2002. „Konstytucja dogmatyczna o Kościele «Lumen gentium» (21 listopada 1964).” W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, 104-163. Poznań: Pallottinum.
- Koch, Kurt. 2017. „Przedmowa” do *Ekumenizm w nauczaniu papieży po Soborze Watykańskim II*, Zygfryd Glaeser, 13-16. Kamień Śląski: Instytut Badań Nauczania Papieskiego przy Centrum Kultury i Nauki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w Kamieniu Śląskim.
- Mariański, Janusz. 2018. „Wartości uroczyste w świadomości maturzystów puławskich w latach 1994-2009-2016.” *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne* 23(2): 9–17.
- Napiórkowski, Andrzej. 2015. *Współczesny Kościół i ponowoczesny świat*. Kraków: UPJPII Wydawnictwo Naukowe.
- „Rozmowa z Franciszkiem o UE, ekologii i imigrantach.” 2019. *eKAI*. Dostęp 22.08.2019. <https://ekai.pl/rozmowa-z-franciszkiem-o-ue-ekologii-i-imigrantach/>.
- Sobański, Remigiusz. 1982. *Kościół jako podmiot prawa. Elementy eklezjologii prawnej*. Warszawa. ATK.
- Sobór Watykański II. 2002. „Dekret o Katolickich Kościołach Wschodnich «Orientalium Ecclesiarum».” W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, 177-186. Poznań: Pallottinum.
- Świątkiewicz, Wojciech. 1987. *Integracja kulturowa i jej społeczne uwarunkowania*. Katowice: Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.
- Sztompka, Piotr. 2012. *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo ZNAK.
- „Towards A Global Ethic (An Initial Declaration).” 1993. Dostęp 20.10.2020, <http://iica.org/iic-resources/e-learning/global-ethics/the-declaration-toward-a-global-ethic/towards-a-global-ethic-an-initial-declaration/>

- „Trwa zmasowana akcja polowania na chrześcijan.” 2019. *Gość Niedzielny*. Dostęp 29.08.2019. <https://www.gosc.pl/doc/5820454>.
- Visser't Hooft, Willem A. 1957. „Das Wort «ökumenisch» – seine Geschichte und Verwendung.” W *Geschichte der ökumenischen Bewegung*. Tom 1: 1517-1948. Red. Ruth Rouse, Stephen C. Neill, 434-441. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Visser't Hooft, Willem A. 1967. „Geschichte und Sinn des Wortes «oekumenisch».” W *Ökumenischer Aufbruch. Hauptschriften*, 11-28. Stuttgart/Berlin: Kreuz-Verlag.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXII

Zeszyt 3

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2020

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

prof. dr hab. Atanoli Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANS [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowe ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Objętość ark. wyd.: 16,7

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie (ZYGFRYD GLAESER)..... 745

ARTYKUŁY

ABP ALFONS NOSSOL, ZYGFRYD GLAESER, „*Dekret Unitatis redintegratio*”
jako magna charta ekumenizmu..... 749

KARD. KURT KOCH, *Ut unum sint – die Enzyklika zur Vertiefung des ökumenischen Einsatzes der römisch-katholischen Kirche*..... 763

JANUSZ KRÓLIKOWSKI, *Sakramentalność Kościoła jako pra-problem ekumeniczny* 792

ABP JERZY (PAŃKOWSKI), *Ekumenizm w dokumentach Ogólnoprawosławnego Soboru na Krecie w 55 rocznicę „Dekretu o Ekumenizmie Unitatis redintegratio”* 815

BP SERAFIN (WŁODZIMIERZ LEONIDOWICZ AMIELCZENKOW), *Dekret Unitatis redintegratio z perspektywy Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego po 55 latach od jego ogłoszenia*..... 841

TADEUSZ KAŁUŻNY, *Rzymskokatolickie i prawosławne rozumienie ekumenizmu. Analiza porównawcza dokumentów „Unitatis redintegratio” (1964) i „Relacje Kościoła prawosławnego z pozostałym światem chrześcijańskim” (2016)* 863

BP MARCIN HINTZ, *Perspektywy dialogu luterkańsko-rzymskokatolickiego po obchodach jubileuszu 500-lecia Reformacji w Polsce*..... 889

WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ, *Ekumena wartości: między ekumenizmem konfesyjnym a ekumenizmem globalnym. Refleksje wokół „Dekretu o Ekumenizmie” (1964) oraz „Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” (2019)*..... 917

JÓZEF BUDNIAK, *Egzemplaryczny przykład recepcji dekretu soborowego o ekumenizmie Unitatis redintegratio na Śląsku Cieszyńskim* 941

ARTUR MATUSZEK, *Recepcja „Dekretu o Ekumenizmie” w Czechach* 965

SERGIJ BORTNYK, *Ukrainische Kirchen und der Ruf zur christlichen Einheit* 981

ONDREJ ŠTEFAŇAK, *Potrzeba ekumenizmu w opinii młodzieży słowackiej*..... 999

ZYGFRYD GLAESER, <i>Ekumeniczna formacja wyzwaniem i zadaniem Kościołów</i>	1013
WOJCIECH HANC, <i>Formacja ekumeniczna i jej znaczenie dla całokształtu zjednoczeniowych zmagañ</i>	1033
KRYSTIAN MUSZALIK, <i>Istotne założenia ekumenicznej formacji w świetle dokumentu Papieskiej Rady do Spraw Popierania Jedności Chrześcijan „Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej”</i>	1061
JAN KAJFOSZ, <i>Obraz muzułmańskiego uchodźcy w komunikacji potocznej a kwestia bliźniego</i>	1077
Wykaz autorów	1097

Contents

Introduction (ZYGFRYD GLAESER) 745

ARTICLES

ABP ALFONS NOSSOL, ZYGFRYD GLAESER, “*The Unitatis Redintegratio decree*” as the *Magna Carta of Ecumenism* 749

CARD. KURT KOCH, “*Ut unum sint*” – an Encyclical that Deepens the Ecumenical Involvement of the Catholic Church 763

JANUSZ KRÓLIKOWSKI, *Sacramentality of the Church as the Original Problem of Ecumenism*..... 792

ABP JERZY (PAŃKOWSKI), *Ecumenism in the Documents of the Pan-Orthodox Council of Crete on the 55th Anniversary of the “Decree on Ecumenism Unitatis Redintegratio”*..... 815

BP SERAFIN (WŁODZIMIERZ LEONIDOWICZ AMIELCZENKOW), *Decree Unitatis redintegratio: a view from the Russian Orthodox Church 55 years after its announcement* 841

TADEUSZ KAŁUŻNY, *The Roman Catholic versus the Orthodox Understanding of Ecumenism A Comparative Analysis of “Unitatis redintegratio” (1964) and “Relations of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World” (2016)* 863

BP MARCIN HINTZ, *Perspective for Lutheran-Roman Catholic Dialogue after the 500th Anniversary of the Reformation in Poland* 889

WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ, *Community of values: between Confessional Ecumenism and Global Ecumenism. Reflections around the “Decree on Ecumenism” (1964) and the “Document on human brotherhood for world peace and coexistence” (2019)* 917

JÓZEF BUDNIAK, *Distinctive Example of the Reception of the Conciliar “Decree on Ecumenism Unitatis redintegratio” in Cieszyn Silesia*..... 941

ARTUR MATUSZEK, *Reception of the “Decree on Ecumenism” in the Czech Republic* 965

SERGIJ BORTNYK, *Ukrainian Churches and the Call to Christian Unity*... 981

ONDREJ ŠTEFAŇAK, *The Need for Ecumenism in the Opinion of Slovakian Youth*..... 999

ZYGFRYD GLAESER, <i>Ecumenical Formation as a Challenge and a Task for Churches</i>	1013
WOJCIECH HANC, <i>Ecumenical Formation and its Significance for the Entirety of Unifying Efforts</i>	1033
KRYSTIAN MUSZALIK, <i>Significant Assumptions of the Ecumenical Formation in the Light of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity document "The Ecumenical Dimension of Pastoral Formation"</i>	1061
JAN KAJFOSZ, <i>The Image of Muslim Refugee in the Colloquial Communication and the Question of Neighbour</i>	1077
List of authors	1097

Wykaz autorów

abp Alfons Nossol, dyrektor@sebastianeum.pl, ul. Parkowa 1b, 47-325
Kamień Śląski

Zygfryd Glaeser, zygfryd.glaeser@uni.opole.pl, ul. Kard. Kominka 1a,
45-032 Opole

kard. Kurt Koch, kkoch@christianunity.va, Piazza del Sant'Uffizio,
11;00193 Roma, Włochy

Janusz Królikowski, jkroliko@poczta.onet.pl, Matki Bożej Fatimskiej
39, 33-100 Tarnów

abp Jerzy (Pańkowski), j.pankowski@chat.edu.pl, Chrześcijańska Aka-
demia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771
Warszawa

bp Serafin (Włodzimierz Leonidowicz Amielczenkow), seraphim@
list.ru, 109044, Russia, Moscow, ul. Krutickaya, 17c7, Krutickoje
podvorie

Tadeusz Kałużny, tadeusz.kaluzny@upjp2.edu.pl; Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II w Krakowie, ul. Franciszkańska 1, pok. 044; 31-004
Kraków

bp Marcin Hintz, m.hintz@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teo-
logiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Wojciech Świątkiewicz, wojciech.swiatkiewicz@us.edu.pl, Instytut So-
cjologii, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, ul.
Bankowa 11, 40-007 Katowice

Józef Budniak, jmbudniak@o2.pl, Katedra Prawa Kanonicznego i Eku-
menizmu, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Kato-
wicach, ul. Jordana 18, 40-043 Katowice

Adam Matuszek, amat2305@gmail.com, Vršovické náměstí 84/6,
101 00 Praha, Republika Czeska

Sergij Bortnyk, sbortnyk14@gmail.com, Kiev/Ukraine, at Lavrska St.
15, building 70a

Ondrej Štefaňak, ostefanak@ukf.sk, Katedra sociológie FF UKF v Nitre,
B. Slančíkovej 1, 949 01 Nitra, Słowacja

Wojciech Hanc, hanc@pro.onet.pl, ul. Prymasa Karnkowskiego 3, 87-
800 Włocławek

Krystian Muszalik, muszalikkrystian@poczta.fm, ul. Drzymały 1c,
45-342 Opole

Jan Kajfosz, jan.kajfosz@us.edu.pl, Instytut Nauk o Kulturze, Wydział
Humanistyczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, ul. Bielska
62, 43-400 Cieszyn